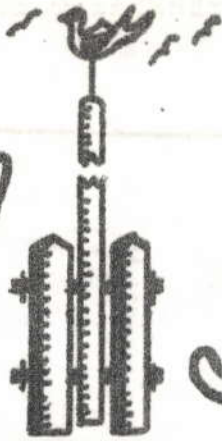

Rond de

Schutsboom

informatie ten behoeve van de
leden van de heemkundige
kring „de Vyer Heertgängen“
Goirle-

T e n G e l e i d e .

Een nieuwe jaargang, een nieuwe schrijfmachine, een duidelijker lettertype, zie daar drie nieuwtjes "Rond de Schutsboom".

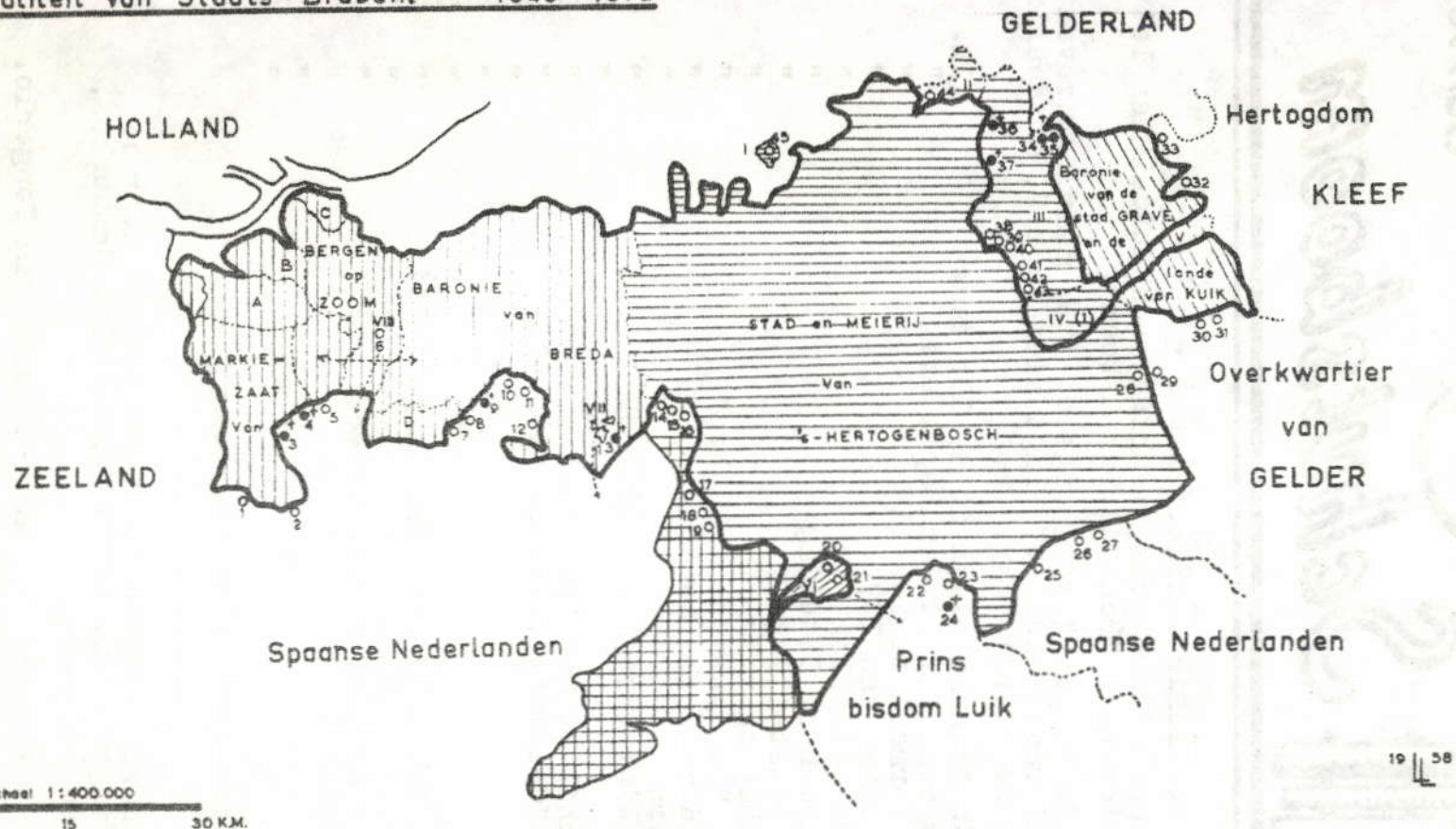
Met een en ander had Uw "typeur" wel enige moeite, maar hetbzeventienblad zijden tellende informatie-bulletijn ligt hier voor U, en daarin komt het volgende aan de orde :

Overzichtskaart van de Grenskapellen in de 17e eeuw	blz.	2
Een stuk geschiedenis rond het St. Janskapelleke	"	3
Toediening van het H. Vormsel te Poppel	"	6
Nieuwkerk en de misbruiken van 1779	"	6
Ons gastenboek en onze offerblok	"	7
Nogmaals de werkzaamheden op Zaterdag	"	7
Terugblik op een tentoonstelling	"	8
Ballefruttersgereedschap op reis	"	8
Folders Heemkunde en "De Vyer Heertgängen"	"	8
Heemmeel = Ongebuid volkoren meel	"	8
In memoriam Jan Spijkers	"	9
Beschouwingen bij ons Winterprogramma 1981/82	"	9
Robben en Rooms	"	10
Expositie van Kunstschilder Jan Schellekens	"	11
Foto-tentoonstelling "Goirle's Verleden in Beeld"	"	11
De Bevrijding	"	12
De Rechte Heide	"	12
Werkkamp Brabants Heem	"	13
Het motto van het 34e Brabants Heem-Werkkamp te Goirle	"	14
Persbericht van de Gemeente Tilburg	"	16
Aanwinsten in Museum - Archief - Bibliotheek	"	16
Houdt U van Chinese Kunst ?	"	16
O die mannen ... !	"	17
Weerspreuken	"	17

Bijlage : Aanmeldingsformulieren Heem-werkkamp

De verbindende teksten zijn uitgedacht of aangevoerd door :
Harrie Kanters, Jan Hoogendoorn, Ad Houtepen, Piet Schuurkes,
A. Hoogendoorn en Jan Houtepen.

De gecopieerde kaarten komen uit het Abdij-Archief van Tongerlo.

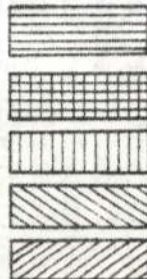

GRENSKAPELLEN

☉ of bestaande kapellen en kerken
 ○ of sigengebouwde grenskapellen

1 Bentvliet	16 Roovert	31 Smakt
2 Ertbrent	17 Paalven	32 Oeffelt
3 Huybergen	18 Lange Schelpen	33 Mook
4 Kessen	19 De Roezt	34 Velp (parochiekerk)
5 Steenpoel	20 Amprijt	35 Velp (Capucijnenkerk)
6 Brandonstraatje	21	36 Koofwijk
7 Tyenberg	22 De Achelse Kluis	37 Schayk
8 Oorkerk	23 Het Weederhuys	38 Bedaf
9 St Luciekapel	24 Hamont	39 Duifhuis
10 Stegbeek	25 Grashut	40 De Heen
11 Etancker	26 Kievitsven	41 De Aa
12 De Ballekens	27 Bolderdyck	42 Esdonk
13 Beerte o/d Hertog	28 Grotenberg	43 De Mulshoek
14 St Jongeel	29 Crayenhut	44 Teeffelen
15 Steenvoert	30 Hansenberg	45 Bokhoven

BISDOMMEN

N.B. Ravenstein in 1658 en Megen in 1695 onder de bisschop van Luik

DELEN Vd GENERALITEIT

- A H. Steenberg
- B H. Prinsenland
- C H. Willemstad
- D H. Wernhout

VRIJE GEBIEDEN

- I Gr. Bokhoven
- II Gr. Megen
- III H. Ravenstein
- IV R.H. Gemert (!)
- V B. v. Boxmeer
- VI Luiksgesteel
- VII Boerle o/d Hertog
- VIII Sprundel o/d Hertog
- (!) Geen vrije godsdienst-
oefening van 1648-1662

Overzichtskaart van de Grenskapellen in de 17e eeuw.

Een stuk geschiedenis rond het St. Janskapelleke op Nieuwkerk.

Als in 1629 Den Bosch door de Staatse troepen wordt ingenomen (Antony Schets van Grobbendonck, heer van Tilburg en Goirle, was de verdediger van de stad), breekt voor de Meyerij een ongewisse tijd aan, daar de soevereiniteit ervan beurtelings òf door Spanje òf door de Republiek werd opgeëist. In alle gebieden, waar de Staatse troepen verschenen, begon men vanuit Den Haag onmiddellijk met de protestantisering door een pakket van maatregelen uit te vaardigen, die in de geschiedenis de "retorsie-maatregelen" worden genoemd. (retorsie = vergelding).

Die maatregelen bestonden o.a. uit : plakaten die de katholieke kerken sloten; -die de katholieke godsdienstoefeningen verboden; -alsmede aan de priesters het recht ontzegden hun ambt op Staatse bodem uit te oefenen.

De beroerdste retorsie-jaren waren 1637 en 1639. De dekenaten van Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch, Hilvarenbeek (waaronder Goirle behoorde), Orthen en Oss lagen toen in het wingewest Brabant. Het overige gebelte van het Bisdom 's-Hertogenbosch lag buiten de Generaliteit, dat is het gebied waar de Staten-Generaal de absolute soevereiniteit uitoefende.

Hadden de pastoors in het wingewest, ondanks de plakaten van 1631 en van 1634, toch nog kans gezien hun ambt in de parochies te blijven uitoefenen, het plakkaat van 2 december 1636 maakte hen dat verder onmogelijk. Zij weken dan ook uit naar de vrije gebieden. Het kaartje op blz. 2 "Generaliteit van Staat-Brabant 1648-1672" geeft die vrije gebieden aan: de Spaanse Nederlanden, het Prinsdom Luik, het Overkwartier van Gelre, de Baronie van Boxmeer, het Land van Ravenstein en Megen. De parochies in Staats-Brabant, die aan de grenzen van deze vrije gebieden lagen, bouwden net over de grens een bedehuis om daar ongehinderd de katholieke erediensten te gaan vieren. De naam "grenskerken of grenskapellen" is hiermee wel duidelijk.

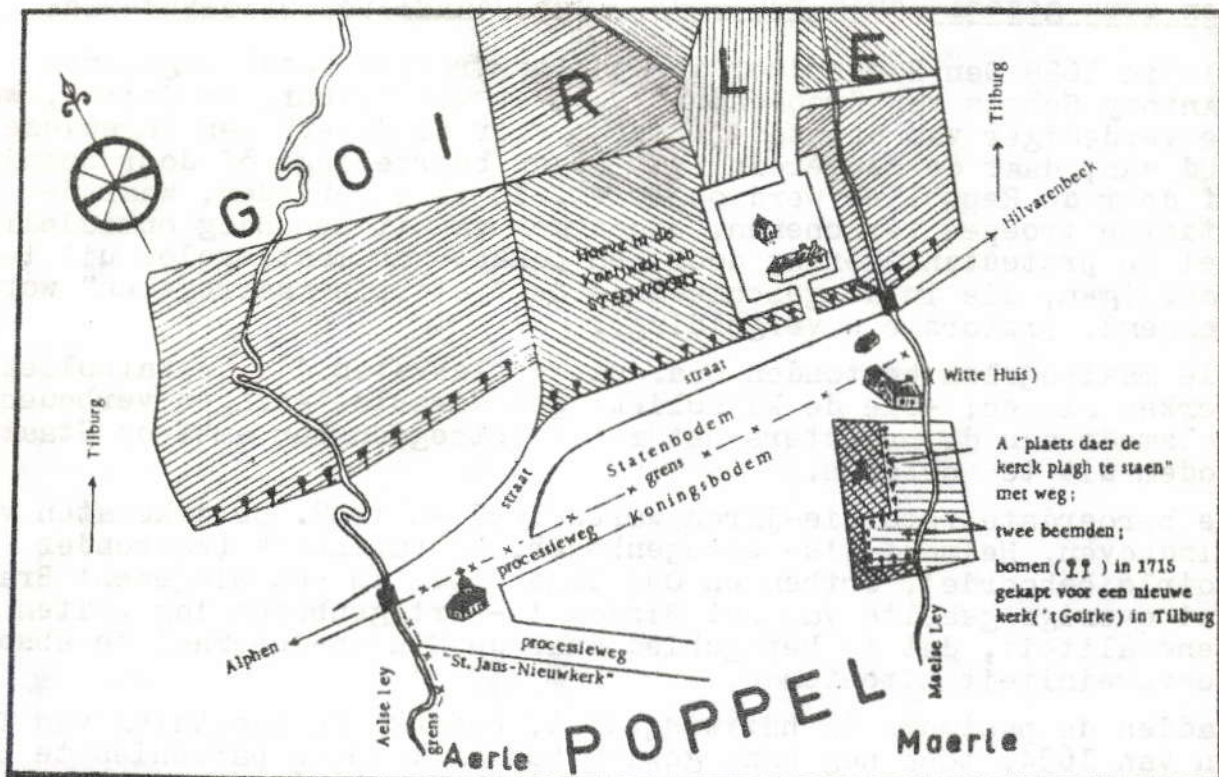
Veelal stonden die kerken of kapellen in afgelegen bosgebieden vlak over de grens, en vandaar dat die grenskerk ook wel "kluis" wordt genoemd. Bovengenoemd kaartje geeft de ligging aan van maar liefst 45 grenskerken, waarvan er 25 alleen al van het Bisdom Den Bosch.

Op het kaartje is ook duidelijk te zien, dat er bij ons op Steenvoirt, beter bekend onder de naam Nieuwkerk, twee grenskerken hebben gestaan, nl. een voor Goirle "Sint Jansgool of Golse Kluis", en een voor Tilburg die met de naam van het gebied "Steenvoirt" werd aangeduid.

Die van Goirle was de eerste en werd bediend door **seguliere** geestelijken (wereldlijke, niet tot een orde behorende R.K. geestelijken), terwijl die van Tilburg bediend werd door reguliere geestelijken (volgens de kloosterregel levend) en wel door de Witheren van Tongerlo.

De geschiedenis van Sint Jansgool is tot voor kort steeds verward met die van de Tilburgse grenskapel, omdat men meende dat er op Nieuwkerk maar een grenskapel zou hebben bestaan, waar de Goirle-naren en de Tilburgers samen kerkten. De heer Janson in zijn boek "Bijdrage tot de Geschiedenis van Goirle" is die mening ook toegegaan, maar blijkt dus niet juist te zijn.

Pater Dominicus de Jong ontdekte in het archief van Tongerlo een kaartje van 1716, waarop op Steenvoirt twee kapellen waren gesitueerd. In zijn boek "Grenskapellen", dat in 1963 verscheen, noemt hij beiden. (Zie kaartje blz. 4.)

Situatie van de grenskerken van Goirle ("St. Jans-Nieuwkerk") en van Tilburg (letter "A") naar de kaart van 1716 (Abdij - Archief Tongerlo).

Van Sint Jansgool schrijft Dominicus de Jong : "Over de bouw of de ingebruikname van deze grenskerk van Goirle bezitten we tot op heden geen enkel document. We weten wel, dat ze in 1671 nog in gebruik was." Aan Cees Robben, onze oud-voorzitter, komt de eer toe hierover nadere gegevens boven water te hebben gebracht. Hij heeft kunnen vaststellen, dat de Goirlese grenskerk in 1639 onder Poppel aan de Steenvoirt is opgericht en, in tegenstelling tot wat Janson beweert, in 1810 is afgebroken.

De grond voor de grenskerk is destijds geschonken, en de kapel is gebouwd door de inwoners van Goirle. De Tilburgse grenskapel, achter het Witte Huis, verschijnt pas in 1650 en de Tilburgers noemden die "De Nieuwe Kerk".

Nog in 1635 wordt Antony Schoeffers (of Soffaers) als pastoor te Goirle benoemd. In 1638 moet hij vluchten en houdt meestal vanuit Alphen voeling met zijn parochianen, hoofdzakelijk in de grenskapel "De Golse Kluis" (C. Robben in "St. Jan, de oudste parochie van Goirle").

Hoe lang pastoor Schoeffers daadwerkelijk het pastoraat heeft uitgeoefend, weten wij niet. Wel is bekend, dat in 1649 te Goirle een zekere Cornelius Molenberghs overlijdt, die onderpastor van Goirle was.

Als in 1648 de Vrede van Munster wordt gesloten, gaat de protestantisering in volle hevigheid door met als gevolg een uitbreiding van het aantal grenskerken. Deze toestand op godsdienstig gebied duurt voor de katholieken tot rond het jaar 1670. Dan kan tegen betaling van hoge recognitie-gelden (gelden voor verkregen recht) op Staatse bodem de katholieke eredienst uitgevoerd worden in Schuurkerken, dat waren kerken die het uiterlijk hadden van een schuur en als zodanig niet als Kerk herkenbaar waren.